

Tid att dansa

”Jag kan inte dansa, Herre, men jag kan det om du leder mig” säger Mechthild från Magdeburg på 1200-talet. ”O, människa lär dig dansa, för annars vet änglarna i himlen inte vad de skall göra med dig” utropar Augustinus på 400-talet. ”Självs dansade David med all makt inför Herren” berättar 2:a Samuelsboken, och i apokryfiska texter sjunger Jesus själv att ”Det tillhör allt att dansa”.

”När man dansar i Anden är det Gud som för. Själven är partnern som följsamt anpassar sig till Guds rytm och steg. Själven för inte, ej heller hänger hon livlös i Guds armar som en trasdocka” skriver Thomas Merton i vårt eget 1900-tal.

”Det går som en dans” har vi väl alla sagt då och då.

I många sammanhang använder vi ordet dans för att beteckna en speciell slags relation, ett speciellt slags förhållningssätt, till någon eller något. Det kan vara till själva livet, till Gud, till gudstjänsten, ja vad ni vill, men ytterst sällan nuförtiden menar vi att det skall dansas, att det verkligen skall ske något som har också med kropp, fötter, rörelse och rytm att göra i realiteten. Risken är att vi är på väg att glömma vad detta sätt att relatera på, att förhålla oss på, verkligen innebär. Vad dans kan vara. Symboler dör då erfarenheten av den realitet de härrör från förloras. Men dansen är på väg tillbaka till oss, dansen som under århundraden varit en naturlig del av relationen till Gud och av gudstjänsten.

Heliga danser

Vid sin återkomst i vår tid har denna dans i Sverige fått namnet Heliga danser, detta delvis för att kunna särskilja den från det vi kallar Liturgisk och/eller Sakral dans. I Heliga danser deltar alla tillsammans, det finns inga åskådare, lika lite som det finns åhörare till psalmsången eller den gemensamma bönen i en gudstjänst. Dansen är en gemensam handling, oavsett om den sker i ett eget sammanhang eller i en ordinarie gudstjänst. Den är inte en illustration eller ett mellanspel, en ersättning eller en uppiffning. Dansen är av egen kraft en dynamisk del av liturgin, av gudstjänsten. (Heliga danser dansas naturligtvis inte bara i gudstjänster men blir, utanför den ordinarie gudstjänsten, sin egen gudstjänst. Men det får vi tala om en annan gång.)

Rent praktiskt består den här sortens dans av olika enkla upprepade rörelser och stegkombinationer som utföres mestadels hand i hand i cirkel eller som långdans. Danserna kan vara långsamma, meditativa, men också mera kraftfulla och energirika. De kommer från flera håll; många är lånade från, eller har sina rötter i olika folkliga traditioner, många kommer ur den medeltida pilgrimstraditionen, andra är nyskapade. Med musiken är det på samma sätt, den kan vara folklig eller ur den medeltida sakrala dansmusikskatten, den kan vara psalmsång, Taizésång, modern musik, klassisk musik, ja vad ni vill.

Man kan försöka beskriva och förklara hur länge som helst, men alla som kommit i kontakt med Heliga danser vet att det är omöjligt att tala om vad Heliga danser är, det är bara genom att dansa med i cirkeln som man kan förstå det. Kunskap om Heliga danser kan bara erövrats genom erfarenhet. På annat sätt är den ogripbar.

Heliga danser är något vi gör tillsammans och som gör någonting med oss. Visst kan en och annan dans vara vacker att titta på, men det som sker, det sker i cirkelns rörelseflöde.

Vi dansar, som sagt, hand i hand i en cirkel, den kan öppnas och slutas, ringla sig i spiraler och labyrinter. Ibland släpper vi den helt en stund, men vi återkommer alltid dit, till ursprunget;

cirkeln som består oss alla unika och viktiga länkar, och som genom oss tillsammans ger en bärighet utöver de enskilda delarna. Vi vilar i cirkeln, den bär oss. Dansen består av oss, av cirkelns rörelse oavsett hur vi råkar kliva i och ur helheten.

Dansen kan vara det nav, den innersta punkt där allt är nära, allt är nu. Där vi alla är den enda kroppen, allt och alla. Gud är inte långt borta från någon enda av oss, ty det är i Gud som vi lever rör oss och är till. I Gud är det som vi har vårt ursprung och vårt mål.

Att dansa Heliga danser är att öva tillit till detta.

dansens rytm, och tidens

Klaga har sin tid, och dansa har sin tid, står det i Predikaren. Formuleringen signalerar att klagan skulle vara en motsats till dansen, att aldrig mötas de två. Jag skulle istället vilja säga att all tid är danstid. Dansen är då ett förhållningssätt i allt vi gör - men också den verkliga kroppsliga dansen har sin tid i detta.

Stillhet har sin tid och rörelse har sin, tystnad har sin tid och musik/sång/ord har sin tid. Rytmen mellan dessa livets och gudstjänstens delar skapar i sig en dans som bär oss helade, helgjorda, mot en tillit till och möte med det som är större än vi.

Det är kanske i första hand sammanhang av glädje och lovsång vi tänker på när dans i gudstjänst kommer på tal. Där har den självfallet också sin givna plats, men intressant nog har det kommit att bli i samband med helt andra tonfall som dansen har visat sin verkliga bärkraft; i Långfredagens och Domsöndagens gudstjänster och i mässan på Alla Helgons dag.

I Kirsebergs församling i Malmö har man arbetat med dans och liturgi under några år, och den gudstjänst som har uppskattats allra mest är långfredagens. Det visade sig att rörelse och dans skapade en mycket större förmåga att ta in orden, orden som denna dag är så svåra och smärtsamma att man kanske gör sig oemottaglig, man försöker skydda sig mot att bli berörd. Denna dag - som är så mycket en kroppens dag - hjälper kroppens rörelse på ett alldeles särskilt sätt till så att man kan förmå låta sig beröras, och inte minst, att man förmår bära det man berörs av.

(I apokryferna till Nya Testamentet kan vi läsa i Johannesakterna om hur Jesus i Getsemane samlade lärjungarna omkring sig och lät dem röra sig hand i hand i cirkel runt honom. ”Den som inte dansar förstår inte vad som sker”, sjunger han bland annat.)

I gudstjänsten tar man med sig kroppen och låter den få del i den helhetsdans av rörelse och stillhet, musik, sång, ord och tystnad som liturgin skapar.

Cirkelns bärighet och allas delaktighet kan ge hjälp till att öppna sig för de delar som idag av många ofta upplevs som de svåraste i en gudstjänst: orden.

Upplevelser talar inte med ord. Försöker vi sedan sätta ord på dem finner vi kanske att orden krymper och fångar det de rymmer. Separerar och förvanskar och omskapar. Ord blir handtag för hantering, men det finns många fler sorts upplevelser än vi har ord för, det finns många erfarenheter som flyr varje närhet till ord. För oss upphör ofta dess existens i och med detta. Vi har ingen tillit till det ordlösa. I vår kultur tigs det icke väg- och mätbara ihjäl. Men det försvinner inte.

Det finns vägar dit. Att dansa är en. Nyckeln är tillit till erfarenheterna, till upplevelserna, till känslorna. Att dansa är att lyssna inåt med hjälp av hela sin kropp. Och kroppen minns utan ord.

Att röra varann, beröra varandra

att röra oss

i rummet

i orden
i tystnaden
i stillheten
i bönen

stillhet och rörelse, tystnad och ord. Allt finns i det yttre - och i det inre.

Att röra sig i dansen befördrar den inre stillheten, att vara i tystnaden gör tilltalet möjligt.

Långfredagens gudstjänst med Heliga danser har blivit tradition i Kirseberg och firas 1999 för fjärde gången. Lika så har man funnit att mässan på Alla Helgons dag så fördjupas och berikas av dans att det även här återkommer år från år. Under de senaste åren har flera församlingar sökt sig till dansen som en del i Domsöndagens liturgi, och funnit en ny bärighet.

Dansa har sin tid, och klaga.....

att röra sig i Guds hus

Och under sång och dans skall man säga:
Alla mina källor är i dig

eller som det står i den nya översättningen av Ps.87:7

Överallt sång och dans,
alla besjunger dig

Vi får stå upp ibland, vi får sjunga, vi får gå fram till altarringen, kanske falla på knä, kanske gå i procession. Knäppa händer, göra korstecken. Till och med en del av dessa enkla rörelser kan kännas svåra eller störande att göra.

Det ter sig skäligen absurt att kropp och rörelse för oss inte självklart har sin plats i gudstjänsten, att vi inte förväntar oss att hela människan skall vara med. Att blockera en naturlig del av vårt varande blockerar också delar av kommunikationen. På samma sätt är våra kyrkor ofta byggda eller fast möblerade på ett sätt som blockerar både rörelse och kommunikation.

Men det är inga svåra eller stora saker som krävs. Det enkla tillför oftast mycket nog. Vi kan röra oss till psalmen, till körsång, till vår egen sång, till musik, till tystnaden, till orden. Vi kan dansa liturgin, bönen, lovsången, överlåtelsen, sorgen, glädjen.

Sitter bänkarna fast får vi röra oss där vi står, finns ingen plats för minsta cirkel så får vi omforma den efter mittgången eller dansa långdans, återgå till gångna tiders processionsdanser.

Stegen behöver inte vara komplicerade, det kan räcka med att gå tillsammans hand i hand. Eller vagga, eller stampa, eller.....

Naturligtvis kommer en gudstjänst med dans och rörelse av det här slaget att bli något som hamnar ganska långt ifrån den sortens gudstjänst som man kan ³konsumera², avnjuta som ett vackert och stämningsfullt skådespel. Här blir man berörd, låter sig beröras - och röras vid. Man blir en levande del av denna tjänst-åt-Gud. Alla uppskattar inte detta.

Men många gör det, många reser långa vägar för att få vara med om en sådan gudstjänst. Människor i alla åldrar, från alla håll, från alla sorts platser i vårt samhälle.

cirkelns centrum

Bibelns mest kända dans är antagligen dansen kring guldkalven, och dess aktualitet har inte precis blivit mindre med åren. Än idag är det guldkalvsdansens gäller. Kanske mera än någonsin.

Att bjuda upp till en annan dans ter sig nog så överhängande för oss.

Cirkeln är basen för vår dans, den bär oss och förenar oss i vår vandring mellan himmel och jord. Utan centrum existerar inte cirkeln. Denna osynliga mittpunkt skapar oss i vår cirkel. Hjärtpunkten. Tillvarons grund.

Den faktiska rörelsen, erfarenheten av dansen, ger förståelse för, öppenhet för det levande flöde av Gudsrelation som finns för oss. Dansen kan blotta cirkelns centrum, våra hjärtans centrum igen, rakt igenom ordtrötthet, dövhet och blindhet.

Rörelsen finns i glädjen - och i sorgen. I allt liv finns rörelsen. Låt oss inte förstenas. Det är tid att dansa.

Du vände min dödsklagan i dans
du tog av mig sorgens dräkt
och klädde mig i glädje.
Därför skall jag sjunga ditt lov
och aldrig tystna.
Herre, min Gud, jag skall alltid prisa dig

Ps.30:12-13

©Pia Lamberth 1999

Originalmanuskript till ett kapitel i *Allt har sin tid. Ett gudstjänstmaterial om liturgi*.
Kapitlet kom att se delvis annorlunda ut när år 2001 boken kom ut i serien "mitt i församlingen".
Kan beställas från Svenska kyrkans församlingsnämnd S:t Eriksgatan 63, 112 34 Stockholm.
(Eller köpas på t.ex. Arken)